

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ**

ДУДІН ВОЛОДИМИР ІЛІЧ

УДК 338.43.01:346.54

**ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗОВАНОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО РИНКУ РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманській державній аграрній академії Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Молдаван Любов Василівна
Інститут економіки НАН України,
провідний науковий співробітник відділу економічних відносин АПК

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Коваленко Юрій Сергійович
Інститут аграрної економіки УААН,
головний науковий співробітник відділу підприємництва, м. Київ

кандидат економічних наук
Могильний Олексій Миколайович
головний спеціаліст відділу управління, координації та здійснення аграрної політики Кабінету Міністрів України, м. Київ

Провідна установа: **Подільська державна агротехнічна академія,**
кафедра організації виробництва і бізнесу,
м. Кам'янець-Подільський

Захист дисертації відбудеться “23” вересня 2003 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.150.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) економічних наук в Інституті економіки НАН України за адресою: 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту економіки НАН України за адресою: 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26.

Автореферат розісланий “22” серпня 2003 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.С. Стешенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Мотиваційний потенціал ринкової економіки реалізується не тільки через відносини власності, а й відносини розподілу. Поза останніми переваги ринкової економіки себе не виявляють. Ступінь розвитку відносин розподілу визначається рівнем розвитку організаційних засад формування сільськогосподарського ринку. Світова практика нагромадила систему знань щодо об'єктивних причин необхідності організованих дій з регулювання ринкових відносин, що обумовлюється особливостями сільськогосподарської галузі та специфікою формування пропозиції і попиту на сільськогосподарську продукцію.

Провідними вченими Інституту аграрної економіки УААН, Інституту економіки, Інституту економічного прогнозування, Інституту регіональних досліджень, Ради з вивчення продуктивних сил України НАН України, а також відділами економіки і організації сільського господарства галузевих наукових установ та кафедр вищих навчальних закладів зроблено значний внесок у дослідження проблем формування сільськогосподарських ринків та державного впливу на грошові відносини їх учасників.

Сучасні наукові розробки теоретичного і практичного характеру стосуються, насамперед, формування інфраструктури сільськогосподарського ринку, містять у собі загальні методологічні положення про його механізми, результати досліджень кількісних характеристик підкомплексів ринку, прогнозування кон'юнктури та обґрунтування політики щодо їх розвитку на загальнодержавному рівні. Водночас вони майже не торкаються регіональних аспектів організації сільськогосподарських ринків, їх структуризації та інфраструктурного забезпечення.

Недостатньо розроблена теоретична база формування ринків на регіональному рівні, відсутні механізми територіального збалансування попиту і пропозиції сільськогосподарської продукції, товаровиробники не володіють ринковими методами захисту своїх економічних інтересів, на місцевому рівні домінують стихійні канали реалізації продукції, відсутня законодавча база регулювання ринкових відносин.

Відсутність організованих видів регіональних ринків як системи необхідних підприємств, установ та методів, які забезпечують просування продукції від виробника до споживача на взаємовигідних для всіх учасників умовах, породжує тінізацію розподілу у продовольчій сфері, нееквівалентний товарообмін, дисбаланс між попитом та пропозицією, нестабільність цін та доходів виробників сільськогосподарської продукції, збитковість та згортання виробництва окремих видів продовольчої сировини у рослинництві, тваринництві й деяких інших видів трудомісткої продукції, що створює загрозу продовольчій безпеці країни. Методологічне, методичне і практичне вирішення проблем переходу від стихійних до організованих обмінних процесів нині є завданням загальнодержавного значення.

Саме цим обумовлена актуальність обраної теми, постановка мети і завдань, її наукова і практична цінність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в рамках Регіональної програми розвитку аграрного ринку, розробленої на виконання Указу Президента України “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку” (від 6 червня 2000 р., №767), а також з метою забезпечення виконання Указу Президента України від 8 серпня 2002 р. N 694 "Про заходи щодо прискорення розвитку аграрного ринку" та на виконання доручення Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2002 р. N 8956/1. Дисертаційна робота виконувалась у межах науково-дослідних тем Уманської державної аграрної академії: “Адаптування організаційно-економічного механізму господарювання до соціально орієнтованих ринкових відносин в АПК” (номер державної реєстрації 0101U004493).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретико-методологічних засад і обґрунтування практичних аспектів побудови організованого сільськогосподарського ринку (як національного, так і його регіональних сегментів) та визначення важелів державного впливу на його ефективне функціонування.

Загальна мета дослідження досягається шляхом вирішення наступних конкретних задач:

- дослідити об'єктивні основи нежиттєздатності на даному етапі розвитку економіки вільного сільськогосподарського ринку та необхідності переходу від стихійних неорганізованих обмінних процесів до їх свідомої цілеспрямованої організації, а також виявити сутність цієї організації на основі аналізу практичного зарубіжного досвіду;
- здійснити системний аналіз сучасного стану розвитку регіонального ринку сільськогосподарської продукції, його інфраструктури та каналів просування продукції на матеріалах Черкаської області; розробити на його основі моделі ряду спеціалізованих регіональних продуктових ринків, адаптованих до сучасних умов України і менталітету товаровиробників, визначити перспективи їх розвитку;
- визначити систему важелів державного впливу на стабілізацію ринків сільськогосподарської продукції та інституцій, що здійснюють функції державного регулювання;
- виявити роль і місце на ринку об'єднань сільськогосподарських товаровиробників, що створюються з метою колективного просування продукції на ринок, розробити механізми узгодження відносин розподілу між суб'єктами маркетингових каналів в межах продуктових підкомплексів.

Об'єкт дослідження – сільськогосподарський ринок як сукупність регіональних ринків та організовані сільськогосподарські ринки зарубіжних країн з розвинутою ринковою економікою.

Предметом дослідження є організаційно-економічні та адміністративно-правові форми впливу на формування організованих регіональних сільськогосподарських ринків, принципи їх структуризації та основи раціональної побудови, а

також методи удосконалення механізмів взаємовідносин між його учасниками (на прикладі сільськогосподарського ринку Черкаської області).

Методи та інформаційна база дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження слугували діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічної теорії та ринкової економіки. Інформаційною базою проведеного дослідження були законодавчі акти Верховної Ради України та Укази Президента України щодо розвитку та функціонування аграрного ринку, рішення Кабінету Міністрів України стосовно реформування агропромислового комплексу та формування територіального аграрного ринку, статистичні дані Держкомстату, Міністерства аграрної політики України, Черкаського обласного статистичного управління, а також праці вітчизняних і зарубіжних вчених, літературні джерела, що містять інформацію з досліджуваних проблем. У процесі вирішення поставлених у роботі завдань використовувались відповідні методи дослідження: системного аналізу, абстрактно-логічний, монографічний, розрахунково-конструктивний, економіко-статистичний, графічний.

Наукова новизна отриманих результатів. Сутність наукової новизни основних результатів дослідження полягає в наступному:

- уточнено поняття “організація сільськогосподарського ринку”, обґрунтовано складові цілеспрямованого формування організованого сільськогосподарського ринку, які є взаємозв’язаними – формування фізичної ринкової інфраструктури, структуризація і раціональна побудова, державне регулювання обмінних процесів;
- вперше здійснено комплексний регіональний аналіз факторів та механізмів формування різних видів сільськогосподарських ринків, визначено рівень їх наповнення та перспективи розвитку; розроблено основні підходи формування Черкаського центрального оптового сільськогосподарського ринку, призначеного для реалізації продукції нетривалого зберігання, запропоновано модель організації зонального дрібнооптового ринку худоби;
- з урахуванням зарубіжного і вітчизняного досвіду та вимог міжнародних торгових союзів визначено основні економічні важелі державного регулювання сільськогосподарських ринків, які рекомендовано до запровадження;
- запропоновано систему державних і недержавних органів управління організацією формування сільськогосподарських ринків на національному та регіональних рівнях; визначено структуру функцій та джерела фінансування діяльності державної інституції – Агентства з регулювання сільськогосподарського ринку та механізми його взаємодії з самоврядними об’єднаннями учасників маркетингових каналів сільськогосподарської продукції; обґрунтовано необхідність законодавчої легалізації і державної підтримки самоврядних господарських неприбуткових організацій, що створюються сільськогосподарськими виробниками для спільного просування їх продукції на ринки, а також об’єднань (асоціацій) з функціями міжгалузевого узгодження ринкової діяльності суб’єктів ланцюжка просування продукції від виробника до споживача.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дисертаційній роботі наукові результати і рекомендації можуть бути використані для розробки стратегії розвитку сільськогосподарських ринків регіону, формування їх інфраструктури при одночасному впровадженні нових механізмів взаємовідносин між учасниками сільськогосподарського ринку та виваженого і обґрунтованого регулятивного впливу щодо розвитку складових сільськогосподарського ринку. Використання розроблених в дисертації теоретико-методичних підходів щодо формування організованого сільськогосподарського ринку буде сприяти розвитку теорії і практики агро-економічних досліджень.

Низка теоретичних положень, практичних рекомендацій, узагальнений зарубіжний досвід використано в навчальному процесі для керівників сільськогосподарських підприємств, фермерів, індивідуальних господарів, що проходять післядипломну освіту в Уманській державній аграрній академії, а також при підготовці навчального посібника і брошур з питань формування елементів інфраструктури організованого ринку.

Впровадження результатів дослідження відбувалося шляхом передачі державним органам, сільськогосподарським товаровиробникам відповідних наукових розробок, пропозицій щодо питань формування організованого регіонального сільськогосподарського ринку, що підтверджується документально.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою і всі наукові результати щодо напрямів, принципів і методів формування організованого сільськогосподарського ринку на національному рівні з врахуванням світової практики і вітчизняних умов отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися і були опубліковані в матеріалах Всеукраїнської конференції молодих учених економістів-аграрників “Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК” (м. Київ, 2001 р.), світовому семінарі “Продовольча безпека” (м. Лоуен, Бельгія, 2001 р.), міжнародних науково-практичних конференціях “Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК” (м. Харків, 2001р.), “Теоретичні та прикладні аспекти розвитку кооперативного руху в сільському господарстві” (м. Полтава, 2001р.), “Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання” (м. Харків, 2001р.), „Ринкова трансформація економіки АПК” (м. Харків, 2002р.), “Механізм господарювання і проблеми економічного росту в агропромисловому комплексі України” (м. Луганськ, 2002 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції “Аграрні реформи в Україні: теорія, історія, практика” (м. Харків, 2001р.), міжвузівських науково-практичних конференцій аспірантів: „Проблеми реформування власності колективних сільськогосподарських підприємств” (м. Житомир, 2000р.), „Шляхи підвищення ефективності використання економічного потенціалу АПК України” (м. Умань, 2001р.), „Десять років незалежності України: шляхами державотворення” (м. Умань, 2001р.), „Аграрні реформи: стан, проблеми та перспективи” (м. Умань, 2001р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 3,7 друкованих аркуша, у тому числі 12 – у наукових фахових виданнях, у яких висвітлено основні результати досліджень.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація викладена на 165 сторінках комп'ютерного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел (168 найменувань) та 10 додатків. В роботі вміщено 37 таблиць, 19 схем і рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, сформульована його мета, завдання та методи здійснення, відображені наукова новизна та практичне значення.

У першому розділі „**Теоретичні основи формування організованого сільськогосподарського ринку**” визначено сутність і теоретичні основи необхідності переходу від стихійного до організованого сільськогосподарського ринку.

Практика історичного розвитку обмінних процесів постійно підтверджує, що ринкові механізми не є самодостатніми і потребують організованого втручання як з боку учасників сільськогосподарського ринку, так і з боку держави. У тих країнах постсоціалістичного простору, які ігнорують цю закономірність, нічим не обмежені ринкові сили призводять до економічного хаосу, різких перепадів цін на продукцію сільського господарства і доходів товаровиробників, розорення значної їх частини, згортання розвитку галузей харчової промисловості й інших сфер АПК, росту безробіття і споживчих цін, породжують соціальну напругу в суспільстві, знижують його продовольчу безпеку.

Зарубіжна економічна наука нагромадила цінні для нас знання щодо причин, які об'єктивно спонукають суспільство до необхідності організованих дій щодо формування ринку і забезпечення стабільності його функціонування. Основу цієї особливості обумовлює, насамперед, специфіка формування попиту і пропозиції на сільськогосподарську сировину.

Сприйняття споживачами змін у ціні на продукт визначається коефіцієнтом цінової еластичності попиту, який виражається співвідношенням відносної величини зміни величини попиту на товар до відносної величини зміни його вартості. Якщо коефіцієнт вище одиниці, то попит на таку продукцію є еластичним. При такому попиті зниження ціни, навіть у значній мірі, збільшує приріст продажу (попиту) в обсягах, який компенсує витрати на виробництво, реалізацію і забезпечує необхідні нагромадження. За умови, коли цей коефіцієнт нижче одиниці (попит нееластичний), зниження ціни супроводжується незначним приростом продажу і зменшенням виручки. Саме таким є попит на сільськогосподарську продукцію, оскільки споживачі досить низько оцінюють додаткове виробництво цієї продукції порівняно з іншими

товарами через фізіологічні обмеження. Як тільки людина задовольняє потреби організму в їжі, вона одразу переключає свої доходи на придбання несільськогосподарських товарів та різних послуг. За розрахунками американських вчених Макконелла К.Р., Брю С.Л., 10 % росту реального доходу на душу населення може збільшити споживання сільськогосподарської продукції не більше, ніж на 2 %. У зв'язку з технічним прогресом пропозиції сільськогосподарської продукції постійно зростають, що при нееластичному попиті обумовлює тенденцію зниження цін вільного ринку і відповідно доходів селян.

Для нерегульованого ринку характерними є досить значні зміни пропозиції, які формуються під впливом погодних умов, що не піддаються контролю з боку товаровиробників. Нестабільність обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у сукупності з нееластичним попитом на неї виступає ще однією об'єктивною причиною нестабільності цін і низьких доходів суб'єктів агропідприємницької діяльності.

Досліджується також комплекс зовнішніх факторів, які діють за межами законів попиту і пропозиції, але так само обумовлюють обмеженість можливостей сільськогосподарських товаровиробників забезпечити успішний і стабільний бізнес в умовах стихійних ринкових відносин. Зокрема у сільському господарстві застосовується значно більше матеріальних активів у розрахунку на одного працівника, ніж в економіці в цілому, що обумовлюється сезонністю сільськогосподарського виробництва, територіальною розосередженістю угідь, значною часткою енергомістких мобільних операцій, необхідністю максимального вкладення праці й засобів у короткий термін у період польових робіт й цілим рядом інших особливостей організації виробничих процесів в даній галузі. Це вимагає значних капіталовкладень з боку товаровиробників, тоді як процентні ставки комерційних банків є надто високими для селян, що за великих обсягів позичок, з однієї сторони, і нестабільності доходів в умовах неорганізованого ринку, з другої, може призвести до збитків, а то й банкрутства.

Засоби виробництва закупаються сільськогосподарськими товаровиробниками у компаній, які займають монопольне становище, добре організовані між собою і мають підвищену ринкову владу, що в умовах стихійного неконтрольованого ринку породжує суттєвий диспаритет цін у системі товарообігу між промисловим і аграрним секторами, який вимірюється кратними величинами.

У зв'язку із зазначеним вище світовою наукою і практикою визнано, що сільське господарство неспроможне в умовах вільної ринкової економіки та індустріального суспільства до самостійного, без підтримки держави, нагромадження і відтворення. Тому наріжним каменем аграрної політики виступає концепція підтримки паритету цін і доходності сільськогосподарського виробництва, що забезпечується комплексом узгоджених між собою дій, спрямованих на виправлення економічної ситуації, що складається для селян в умовах стихійних ринків. Заслуговує на увагу досвід США, де аграрна політика ґрунтується на сільськогосподарських фермерських законах, що приймаються Конгресом кожні 5-6 років, та комплексі нормативних

урядових актів і актів кожного окремо штату. Реалізація системи передбачуваних законодавчими і виконавчими органами заходів дозволяє цій країні забезпечувати керованість процесами розподілу на сільськогосподарському ринку, його стабільність, прибутковість господарств і доступність споживчих цін на продовольство.

Виділені і охарактеризовані основні складові організованого сільськогосподарського ринку. Це, насамперед, добре розвинена його інфраструктура – системоутворюючий елемент ринкової економічної системи. У роботі узагальнено і поглиблено розуміння змісту функцій ринкової інфраструктури сільськогосподарського товарного ринку, зокрема таких як: створення умов для комерційно-господарських відносин між учасниками ринку; сприяння суб'єктам сільськогосподарського ринку в реалізації їх економічних інтересів на паритетних засадах; забезпечення учасників ринку інформацією щодо кон'юктури ринку, товарів, конкурентів, посередників, споживачів; юридичне, фінансове, страхове, контрольне обслуговування учасників ринку; сприяння формуванню найбільш раціональних і прозорих каналів просування продукції від товаровиробника до споживача; надання транспортних, комунікаційних, складських послуг; популяризація та реклама товарів.

Рівень організації ринку характеризується також рівнем і глибиною його структуризації, яка означає організаційне виділення із загального сільськогосподарського ринку окремих продуктових ринків різних видів. Відокремлення окремих видів ринків об'єктивно обумовлено низкою факторів, з яких виділяються такі, як і здатність продукції до зберігання та транспортування на значні відстані (ринки зерна, свіжої продукції, непридатної до тривалого зберігання); несумісність торгівлі одночасно товарами різного призначення (ринки худоби і ринки молочної та близької до неї за санітарними вимогами продукції); вид ринкової інфраструктури (аукціон неплеємної худоби і збутовий центр худоби кооперативу товаровиробників); вид торгівлі (ф'ючерсні та готівкові ринки). У дисертації доведено, що структуризація не ототожнюється з ринковим саморегулюванням, а мережі продуктових ринків різних видів формуються під впливом самоврядних об'єднань суб'єктів продуктових підкомплексів, які у законодавчому порядку наділяються такими функціями, як: визначення зон найбільш ефективного виробництва продукції та правил дотримання необхідних технологій і асортименту; узгодження по ланцюгу просування продукції оптових та роздрібних цін; конфіскація продукції, що продається на ринку всупереч встановлених об'єднаннями правил і вимог; закупівля та продаж продукції, що здійснюються як фінансові або товарні інтервенції та ряд ін.

Розглядаються шляхи і форми співпраці самоврядних міжпрофесійних об'єднань із загальними та спеціально утвореними для управління ринковими процесами державними органами.

Раціональна побудова продуктових сільськогосподарських ринків – ще одна з основних характеристик рівня їх організованості, яка досліджується в роботі. Ланцюг просування продукції по маркетингових каналах складається з низки ланок: виробничих, агросервісних, заготівельних, транспортних, складських, пакувальних, переробних,

оптової та роздрібною торгівлі. На кінцевого споживача виходить остання з них, решта – взаємодіють між собою як суміжники, відносини між якими будуються на основі актів купівлі-продажу. Доведено, що чим більше ланок віддаляє первинного виробника від кінцевого споживача, тим нижчою є ціна для першого і вищою для другого. Зведення кількості ланок в ланцюгах просування продукції до оптимальної кількості з метою наближення товаровиробника до кінцевого споживача визначає сутність раціональної побудови сільськогосподарських ринків. Світова наука і практика дає моделі досягнення цієї мети шляхом створення організаційно-правових форм вертикальної інтеграції на основі: єдиного власника; кооперації виробників продукції; об'єднання учасників ринку в агропромислові групи; контрактації продукції та ін. Розглядаються можливості адаптації окремих з них до умов України з огляду на рівень розвитку продуктивних сил та наукового потенціалу, професійну підготовленість кадрів та наявність політичної волі, особливості психології суб'єктів нових організаційно-правових форм господарювання, що виникли у результаті реформування агропродовольчого комплексу.

Жоден із процесів формування організованого ринку не розвивається без державного впливу і контролю за правилами “ринкової гри”, які реалізуються через систему законодавчо-нормативних актів та органів управління, що виступають узагальнюючим критерієм подолання стихійних обмінних процесів в агропродовольчому секторі економіки.

Отже, організація сільськогосподарського ринку – це створення єдиного національного економічного середовища у вигляді цілісної системи необхідних підприємств, установ та методів, які комплексно забезпечують просування сільськогосподарської продукції від виробника до споживача на вигідних для всіх учасників умовах, засадах саморегулювання та активної участі держави. Аналіз рівня організованості українського сільськогосподарського ринку здійснено в роботі через призму дослідження регіональних ринків як складових національного.

У другому розділі „Основні проблеми формування регіонального сільськогосподарського ринку” наведено результати дослідження територіального формування попиту та пропозиції, дана загальна оцінка проблем і тенденцій розвитку інфраструктури регіонального сільськогосподарського ринку (на прикладі сільськогосподарського ринку Черкаської області), а також представлено аналіз каналів збуту стратегічно важливих для регіону видів продукції та пропозиції щодо їх удосконалення.

Проведений аналіз фактичного стану ємності регіонального ринку Черкаської області в 2001 р. у порівнянні з розрахунковою раціональною та необхідною межею виробництва продукції (пропозиції) свідчить, що потенціал регіону використовується недостатньо, окрім виробництва зерна. З ростом платоспроможності господарств збільшуватиметься попит на фуражне зерно, однак пропозиція його буде перевищувати потреби регіонального ринку.

Основою збалансованого розвитку регіональної системи "сільськогосподарське виробництво – переробка – оптовий збут – роздрібна торгівля – споживач" є

забезпечення динамічної рівноваги між виробництвом (пропозиція) та споживанням (попит). Для забезпечення цієї рівноваги надлишкова пропозиція може реалізуватися шляхом продажу продукції на інших регіональних ринках, де спостерігається її дефіцит, або за рахунок розширення експорту. Важливою умовою розвитку цих процесів є наявність системи елементів інфраструктури, адаптованих до місцевих умов, продуктових (спеціалізованих) видів ринків і прозорих каналів розподілу.

Здійснено аналіз елементів інфраструктури сільськогосподарського ринку, який дозволяє стверджувати, що вони ще не сформовані, не структуризовані і не виконують функцій, які повинні виконувати в умовах ринку.

Проведено аналітичний огляд розвитку каналів збуту основних видів сільськогосподарської продукції з метою визначення рівня їх організованості і прозорості та виявлення ролі кожного каналу у формуванні цінової ситуації. Спільним для них є:

- домінування збуту на тіньовому ринку (до 65 % в окремих видах сільськогосподарської продукції);
- дезорганізація ринку натуральними виплатами в рахунок оплати праці працівникам і орендної плати – пайовикам, які в окремих видах продукції досягають 15-22%;
- практична відсутність виходу товаровиробників з власною продукцією або їх об'єднань на організовані сільськогосподарські ринки (біржі, аукціони тощо).

Досліджуються причини реалізації значної частки продукції через тіньовий ринок. Виявлено, що переважна більшість продукції реалізується в рахунок погашення грошових або товарних кредитів, які надаються комерційними структурами на початку циклу виробництва на угодах, що передбачають повернення позик натурою за цінами, які складаються в період збирання урожаю, тобто, коли вони є найнижчими. Тіньові канали формують також торговий капітал, посередники-трейдери та індивідуальні підприємці, монополісти-переробники сільськогосподарської продукції, які закупають її безпосередньо в господарствах, диктуючи вигідні для себе ціни. Особливо це проявляється у відносинах з особистими селянськими господарствами, які виробляють м'ясо, молоко, овочі, фрукти, картоплю. Їх товарна продукція становить більше 50 % ємності вітчизняного ринку, що відіграє домінуючу роль у ціноутворенні на національному рівні.

Для усунення вимушеного продажу сільськогосподарськими підприємствами через критичне фінансове становище високоліквідних видів продукції за низькими цінами постачальникам засобів виробництва або кредиторам запропоновано впровадити бюджетне допосівне авансування участі товаровиробників у державних цільових товарних програмах, механізм якого розроблено на основі вивчення багаторічної практики застосування даного важеля в США.

Розроблена система заходів, спрямованих на формування цивілізованих каналів реалізації продукції, доступних і ефективних для дрібних товаровиробників і зручних для підприємців, які ведуть свій бізнес прозоро. Зокрема, пропонується модель організації дрібнооптового зонального ринку живої худоби, яка, з одного боку,

базується на компонентах, звичних для українського селянства, з іншого – включає ряд новаторських пропозицій, що відповідають сучасним вимогам організації інфраструктурних об'єктів.

Обґрунтовані організаційно-правові форми таких ринків, критерії вибору місця розташування і схеми облаштування території; джерела формування матеріальної бази інфраструктури; механізми залучення до виходу на відкриті торги продавців і покупців; форми і методи інформаційного забезпечення учасників ринку; функції адміністративних органів, санітарних, ветеринарних та інших державних служб щодо сприяння організації збуту худоби через організовані торги; форми рекламного забезпечення; та інші організаційно-економічні аспекти створення і функціонування дрібнооптового ринку худоби (рис.1).

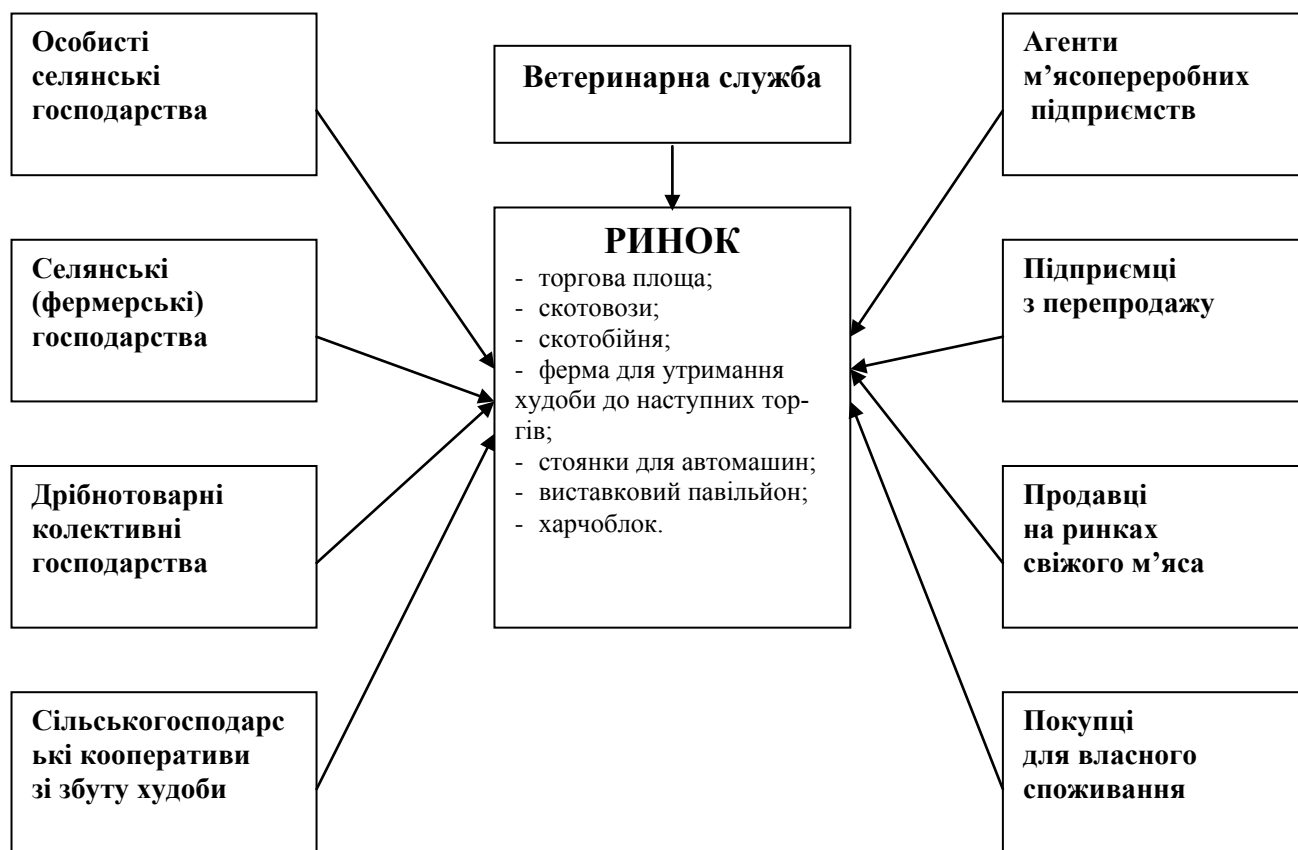

Рис. 1 Схема моделі дрібнооптового ринку худоби.

Формування мережі таких регіональних ринків в Україні радикально вплине на ціноутворення, сприятливе як для виробників, так і покупців худоби, позитивно вплине на покращення якості м'ясного поголів'я, запобігатиме продажу хворих тварин тощо. Запропонована модель є перехідною до формування більш складних видів ринків худоби (аукціонів, електронних ринків тощо). Дисертація містить також підходи до формування центрального регіонального сільськогосподарського ринку плодів та овочів, свіжого м'яса, риби, інших видів продукції нетривалого зберігання. Такий ринок як підприємство має мати кооперативну форму і розміщуватися у зоні, щоб бути доступним для всіх його членів – сільськогосподарських товаровиробників та їх об'єднань, створюваних для спільного просування продукції на ринок. Врахо-

вуючи неспроможність селян на даному етапі самим створити такий ринок, пропонується здійснити ряд радикальних державних кроків для спонукання процесу, зокрема: безоплатне виділення земельної ділянки із земель державного резерву, утримання за рахунок місцевого бюджету персоналу ринку упродовж перших 5 років, участь держави у формуванні матеріальної бази ринку у якості асоційованого члена з наступною передачею її кооперативу як субсидії або на засадах безпроцентного товарного кредиту і ряд ін. Дотримання запропонованих принципів створення таких ринків забезпечить вихід на ринки безпосередньо виробників продукції та їх об'єднань, що сприятиме значному покращенню конкурентного середовища і зниженню споживчих цін.

У третьому розділі „Роль державного регулювання у формуванні регіональних ринків” на основі вивченого в історичному аспекті досвіду визначено основи регулятивної політики України, наявність якої виступає важливою ознакою організованого ринку.

Виділяються такі напрямки державного регулювання, як: запровадження економічних важелів впливу на вирівнювання умов відтворення в сільському господарстві; формування інституцій, які виконуватимуть функції державного регулювання; законодавчо-нормативна та економічна підтримка створення і функціонування самоврядних об'єднань, створюваних сільськогосподарськими товаровиробниками, та міжгалузевих об'єднань учасників ланцюга просування продукції від первинного виробника до кінцевого споживача.

Державному регулюванню на першому етапі, коли кризове становище економіки ще не подолано, можуть підлягати попит і пропозиції на обмежену кількість стратегічно важливих видів сільськогосподарської продукції, щодо яких мають розроблятися державні цільові програми підтримки. Для регулювання пропозиції пропонується в таких програмах передбачити: здійснення товарних інтервенцій у випадку наявності на ринку дефіциту встановлених видів товарів; підтримку нарощування чи скорочення посівів або консервації посівних площ окремих культур; програми дотування виробництва молока і м'яса; введення жорстких санкцій щодо ввезення продукції на вітчизняний ринок незаконним (контрабандним) шляхом; запровадження важелів обмеження імпорту на продукцію, виробництво якої в Україні забезпечує потреби ринку. Підтримка попиту на організованому ринку сільськогосподарської продукції забезпечується стимулюванням експорту, здійсненням грошових інтервенцій для викупу надлишків продукції спеціальними програмами продовольчого забезпечення найбільш вразливих груп населення за рахунок бюджету (рис. 2).

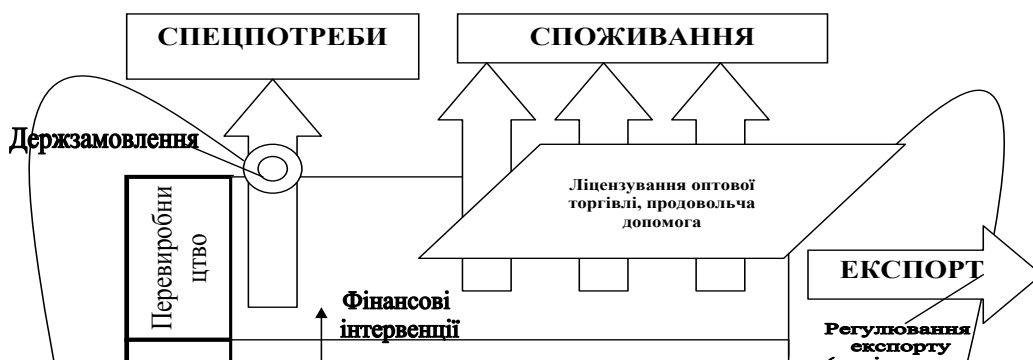

Рис. 2 Схема важелів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції.

З огляду на значне погіршення технологічної дисципліни в нових умовах господарювання, обґрунтовуються доцільність здійснювати підтримку участі товаровиробників у програмах лише у разі, якщо вони дотримуватимуться певних умов (утримуватимуть посівні площі в очищеному від бур'янів стані, запровадять проти-ерозійні системи обробітку ґрунту, створять культурні пасовища тощо). Запровадження такими програмами показника нормативної для даної зони собівартості визначених видів продукції сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності, зональній спеціалізації і структуризації регіональних продуктових ринків.

Державне регулювання має здійснюватися виключно економічними важелями, однак, у разі наявності позаринкового походження дій продавців або покупців сільськогосподарської продукції, порушення антимонопольного законодавства доцільно запроваджувати адміністративне регулювання цін на організованому ринку сільськогосподарської продукції.

Виконання регуляторних функцій щодо ринку вимагає створення державних інституцій. У зв'язку з цим автором запропоновано створення Агентства з регулювання аграрного ринку – адміністративної одиниці у складі Міністерства аграрної політики України, основне завдання якої – запровадження зазначених вище важелів економічного та правового впливу на формування організованого сільськогосподарського ринку.

Дане Агентство має здійснювати свої повноваження від імені та за рахунок держави в межах, що визначаються законом. Керівним органом Агентства виступає

Правління, яке складатиметься з голови Правління та його заступників, що призначаються Прем'єр-Міністром України. У якості дорадчого і узгоджувального органу виступає Рада Агентства, яка складається з представників міжпрофесійних організацій, створених у межах продуктових підкомплексів. У Раді мають бути також представлені представники Міністра аграрної політики, Міністра фінансів і Міністра економіки, які призначаються і звільняються Прем'єр-Міністром за поданням міністрів.

Агентство має мати в областях свої територіальні відділення, які виконуватимуть функції у співпраці з регіональними міжпрофесійними організаціями. Таке поєднання функцій державного і громадського управління, на наш погляд, найбільше відповідає як демократичним основам ринкової економіки, так і українському менталітету. Орієнтовна схема структури Агентства подана на рис. 3.

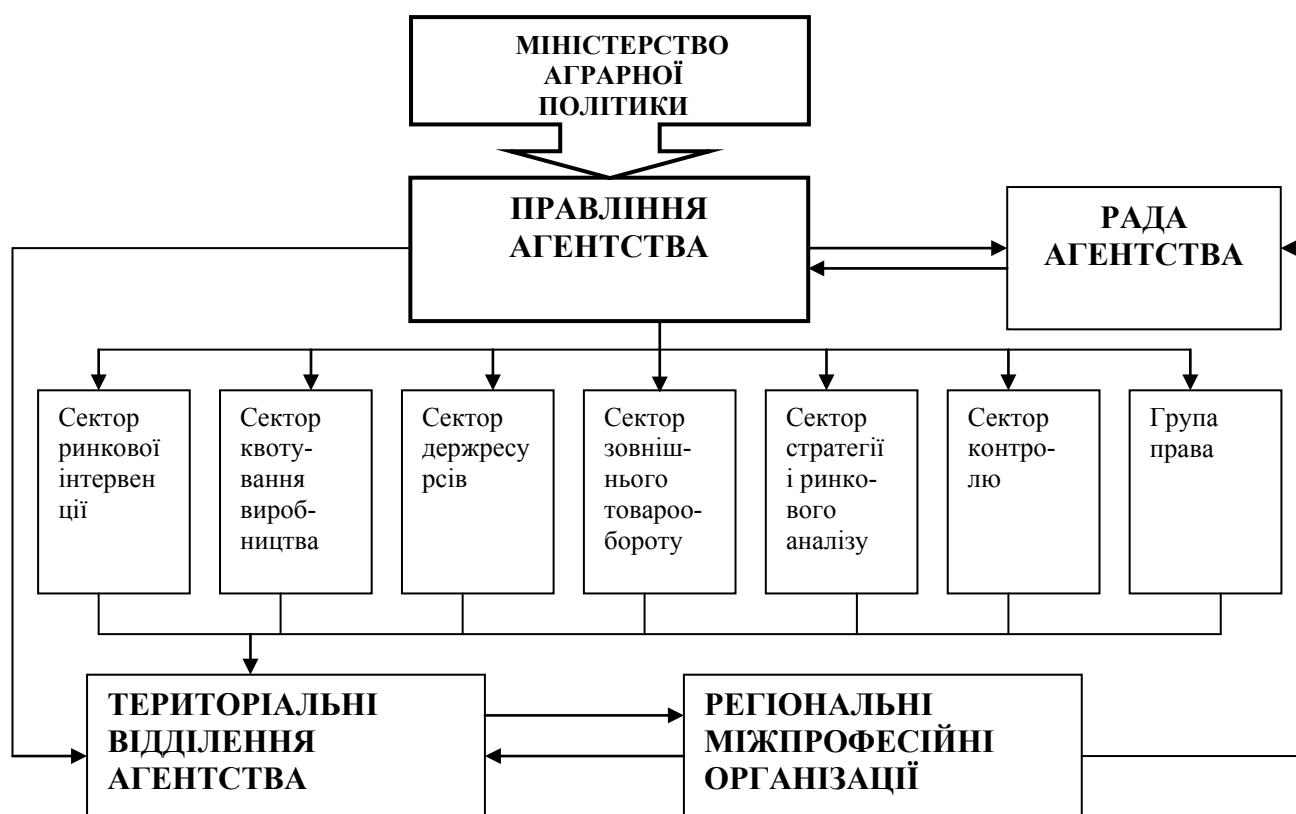

Рис. 3 Схема організаційної структури Агентства з регулювання сільськогосподарського ринку

Обґрунтовуються джерела фінансового забезпечення виконання функцій Агентства, серед яких – бюджетні асигнування, кредитні ресурси, залучені на пільгових умовах; доходи від здійснення товарних інтервенцій.

У створенні цивілізованого ринку сільськогосподарської продукції, як вже зазначалось, важлива роль належить самоорганізації сільськогосподарських товаровиробників та міжпрофесійним об'єднанням суб'єктів продуктових підкомплексів, які об'єднуються для колективного просування продукції на ринок. Міжпрофесійна організація є недержавною структурою, яка об'єднує професійні асоціації аграріїв,

працівників сервісної, переробної і розподільчих сфер з метою організації маркетингового ланцюга та узгодження міжгалузевих цін на сільськогосподарську продукцію. Роль держави полягає у законодавчій легалізації таких організацій, визнанні за ними прав і повноважень в управлінні продуктовими ринками, регламентації діяльності, участі у фінансовому забезпеченні тощо. В дисертації подається концепція проекту Закону України „Про неприбуткові господарські організації в продовольчих підкомплексах”, що створюються їх суб’єктами для спільного просування продукції на ринок.

Обґрунтовується роль сільськогосподарських кооперативних ринкових структур (оптових ринків, заготівельно-збутових кооперативів тощо) у формуванні регіональних сільськогосподарських ринків. Запропоновані заходи до Державної програми підтримки розвитку сільськогосподарських збутових, переробно-збутових, інших кооперативів, які у значній мірі забезпечать оптимізацію ланок у ланцюгу просування продукції і цим сприятимуть раціональній побудові продуктових ринків.

ВИСНОВКИ

1. Сільське господарство, через притаманні йому природні особливості, найбільше страждає від руйнівної конкурентної боротьби в умовах вільного ринку концентрації економічної влади в руках промислового, торгового та фінансового капіталу, в результаті чого втрачає економічну автономію і здатність до самостійного відтворення. Зазначене обумовлює об’єктивну необхідність переходу від стихійного до регульованого сільськогосподарського ринку за активної участі товаровиробників і держави. Відхід від суто стихійних неорганізованих обмінних процесів до їх свідомої цілеспрямованої організації є сучасною домінуючою тенденцією у розвитку світового сільськогосподарського ринку. Це означає, що ринкова кон’юнктура і здорова конкуренція поєднуються з активним державним втручанням в ці процеси через чітко діючі організаційно-економічні механізми, спрямовані на виправлення несприятливої для сільського господарства ринкової ситуації з метою підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників, достатніх для відтворення виробничих процесів і формування доступних для населення цін на продовольство.

2. Основною складовою формування сільськогосподарського ринку є розвиток його інфраструктурних елементів. Інфраструктура ринку, виконуючи функції виявлення ринкових цін як цін реального попиту та реальної пропозиції і забезпечення розвитку обмінних процесів, виступає генератором конкурентних відносин, тобто є системоутворюючим елементом ринкової економічної системи. Елементи ринкової інфраструктури є продуктом самоорганізації, самооб’єднання та самоінтеграції в рамках чинного законодавства учасників ринку – виробників продукції збутових і переробно-збутових сільськогосподарських кооперативів, посередницьких комерційних, державних, муніципальних та інших структур.

3. Якщо сільськогосподарський товаровиробник не бере участі у формуванні елементів інфраструктури і в обмінних процесах, що здійснюються в ній, він не може

користуватися перевагами великомасштабного бізнесу і втрачає економічну владу у відносинах із споживачами своєї продукції, що нині виступає одним із найвагоміших факторів, який обумовлює диспаритет цін у продуктових підкомплексах та збитковість сільськогосподарського виробництва.

4. Участь товаровиробників у структуризації ринку сільськогосподарської продукції, що є однією з основних ознак його організованості, забезпечується шляхом створення ними своїх продуктових професійних об'єднань для колективного просування продукції на ринок та ініціювання формування в межах продуктових підкомплексів міжпрофесійних (міжгалузевих) об'єднань. Змістом роботи останніх має бути постійне відпрацювання міжпрофесійних угод щодо визначення зон найбільш ефективного виробництва продукції та правил дотримання необхідних технологій та асортименту; узгодження оптових та роздрібних цін по ланцюгу просування продукції; розрахунків квот на виробництво продукції; умов видачі ліцензій суб'єктам збуту продукції; усунення з ринку надлишків продукції шляхом знищення; конфіскації продукції, що продається на ринку всупереч встановленим об'єднаннями правилам і вимогам; закупівлі та продажу продукції, що здійснюються як фінансові або товарні інтервенції; розширення експортних зв'язків та контролю над імпортом й ін.

Необхідний закон України, який би легалізував організаційно-правові форми таких об'єднань та визначив функції, предмет діяльності, особливості їх функціонування як неприбуткових структур, взаємовідносини з податковими інституціями тощо.

5. Альтернативу і конкуренцію багаторівневій і монополізованій торговим капіталом ринковій інфраструктурі мають створити кооперативні ринкові формування, які виступають одним із найважливіших інструментів раціональної побудови продуктових ринків, сутність якої полягає у зведенні до мінімуму кількості ланок у ланцюгах просування продукції до оптимальної кількості з метою наближення товаровиробника до кінцевого споживача. На етапі їх зародження і становлення необхідна участь держави у створенні пайових фондів сільськогосподарських обслуговуючих та кооперативних кредитних формувань (кредитних банків, спілок). З цією метою пропонується ряд суттєвих доповнень до Державної програми сприяння розвитку кооперативних ринкових структур.

6. Організовані регіональні ринки сільськогосподарської продукції не можуть успішно розвиватися без загальнонаціонального державного регулювання. Держава формує організаційно-економічні та правові механізми, які в межах регіонів забезпечують оптимальне співвідношення взаємодії вільних ринкових відносин і економічної підтримки сфери сільського господарства з урахуванням вимог СОТ та інших міжнародних об'єднань, що стосуються функцій ринків.

Державне регулювання сільськогосподарських ринків, окрім спеціального законодавства з регламентації організації та функціонування ринкової інфраструктури, має включати: регулювання попиту та пропозиції; підтримку кредитного обслуго-

вування агротоваровиробників; регулювання експортно-імпортного режиму.

7. Виконання регуляторних функцій вимагає створення системи державних інституцій, з яких найбільш адаптованим до вітчизняних умов, на наш погляд, є Агентство з регулювання аграрного ринку та державна служба ринку. Агентство створюється як адміністративний урядовий орган у складі Міністерства аграрної політики України, а державна служба ринку – як структурний підрозділ Міністерства. У якості дорадчого і узгоджуючого органу створюється Рада Агентства, яка складається з представників міжпрофесійних організацій (асоціацій).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дудін В.І. Функціонування та організація інфраструктури продовольчого ринку АПК Черкаської області. “Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання”: Кол. монографія у двох томах. Т.1 / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є Мазнева. – К.: Інститут аграрної економіки УААН. – 2001 – С.326-329.
2. Дудін В.І. Розвиток мережі оптових продовольчих ринків. “Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК” / За ред. П.Т. Саблука. – К.: Інститут аграрної економіки УААН. – 2001 – Частина 4. – С. 38-42.
3. Дудін В.І. Сучасний стан ринкових перетворень в Черкаській області. “Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання”: Кол. монографія у двох томах. Т.1 / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є Мазнева. – К.: Інститут аграрної економіки УААН. – 2001 – С.421-425.
4. Дудін В.І. Оптово-роздрібний ринок як один з елементів ринкової інфраструктури продовольчого ринку // Ринкова трансформація економіки АПК: кол. монографія у 4-х частинах. / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є Мазнева. – К.: Інститут аграрної економіки УААН. – 2002. Ч.4. – С.230 -234.
5. Молдаван Л.В., Дудін В.І. Організаційно-економічні основи створення обслуговуючих безприбуткових кооперативів // Організація функціонування фермерських господарств: навчальний посібник/ Бечко П.К., Бурик А.Ф., Бутило І.А.– К.: ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2002.– С. 90 -115.
6. Дудін В.І. Критичний стан управління продовольчим ринком. Економіка: проблеми теорії та практики // Зб. наук. пр. Дніпропетровського національного університету. – 2000. – Вип. 48. – С. 27-30.
7. Дудін В.І. Інформаційне забезпечення сільськогосподарського товаровиробника: проблеми, перспективи розвитку // Збірник наукових праць Уманської державної аграрної академії / Редкол.: О.М. Геркіял (відп. ред.) та ін. – К.: Т-во “Знання” України, – 2001. – Вип. 52. – С. 183 -190.
8. Дудін В.І. Необхідність формування регіональної системи ринкової інформації в АПК // Зб. наук. пр. Харківського державного аграрного університету / Серія “Економіка АПК і природокористування”. – Х., 2001. – №9. – С.69-71.
9. Дудін В.І. Створення обслуговуючих кооперативів – як один з елементів ін-

- фраструктури ринку. // Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. – 2001 – № 5-6., – С. 78 -79.
10. Дудін В.І. Необхідність формування регіональної системи ринкової інформації в АПК // Економіка АПК. – 2001. – № 6. – С. 99-105.
 11. Дудін В.І. Розвиток елементів інфраструктури продовольчого ринку Черкаського регіону. Зб. наук. пр. Подільської державної аграрної академії. – 2001. – Вип.9. – С. 354-358.
 12. Дудін В.І. Економічна ефективність створення і функціонування агроторгових домів // Зб. наук. пр. Луганського національного аграрного університету. / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: Вид-во "Елтон-2". – 2002. – №14 (26). – С. 255-258.
 13. Дудін В.І. Державне регулювання попиту і пропозиції на сільськогосподарському ринку // Економіка АПК. – 2003. – № 6. – С. 121-129.

АНОТАЦІЯ

Дудін В. І. Основи формування організованого сільськогосподарського ринку регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Інститут економіки НАН України, Київ, 2003.

Дисертація присвячена розробці та вивченню науково-практичних основ формування організованого сільськогосподарського ринку регіону з широким висвітленням та узагальненням світового досвіду. Доведено нежиттєздатність стихійних розподільчих відносин та об'єктивну необхідність застосування механізмів державного регулювання сільськогосподарських ринків, обґрунтовано практичні й теоретичні засади цілеспрямованого впливу на формування основних складових сільськогосподарського ринку, які характеризують ступінь його організованості. Розроблено основні принципи наповнення та перспективи розвитку різних видів продуктових ринків.

Здійснено аналіз виробництва сільськогосподарської продукції і каналів її збуту, систематизовано учасників ринкових відносин сільськогосподарського регіонального ринку Черкаської області. Розроблено модель формування зонального дрібнооптового ринку худоби та запропоновано основні принципи формування Черкаського центрального оптового ринку для реалізації продукції нетривалого зберігання. Запропоновано систему державних і недержавних органів управління формуванням сільськогосподарських ринків на національному та регіональних рівнях.

Визначено функції, структуру побудови та джерела фінансування державного Агентства з регулювання сільськогосподарського ринку. Виділено пріоритетні напрями державного впливу на стабілізацію ситуації на ринку сільськогосподарської продукції. Обґрунтовано необхідність законодавчої легалізації і державної підтримки самоврядних господарських неприбуткових організацій, що створюються сільсько-

господарськими товаровиробниками з метою спільних дій по просуванню продукції на ринки, а також об'єднань (асоціацій) учасників маркетингових каналів в межах продуктових підкомплексів з функціями міжгалузевого узгодження ринкової діяльності.

Ключові слова: стихійний ринок, організований сільськогосподарський ринок, попит, пропозиція, кон'юнктура ринку, регулювання ринку, Агентство з регулювання сільськогосподарського ринку, професійні об'єднання, міжпрофесійні організації.

АННОТАЦІЯ

Дудин В. И. Основы формирования организованного сельскохозяйственного рынка региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Институт экономики НАН Украины, Киев, 2003.

Диссертация посвящена разработке и изучению научно-практических основ формирования организованного сельскохозяйственного рынка региона с широким освещением и обобщением мирового опыта. Доказана нежизнеспособность стихийных процессов распределения и объективная необходимость применения механизмов государственного регулирования сельскохозяйственных рынков, обусловленная закономерностями формирования предложения и спроса на продукцию сельского хозяйства и его специфическими отраслевыми особенностями.

Раскрыто значение и дана характеристика основных составляющих элементов организации сельскохозяйственного рынка: физической рыночной инфраструктуры, структуризации рынка, его рационального построения и государственного воздействия на рыночные процессы. Определено, что организация сельскохозяйственного рынка предполагает создание единого национального экономического пространства как целостной системы необходимых предприятий, организаций и методов, которые в комплексе обеспечивают продвижение сельскохозяйственной продукции от товаропроизводителя до покупателя на выгодных для всех участников условиях, принципах их самоорганизации и активной поддержки государства.

В диссертации проведен анализ фактического состояния производства и емкости регионального рынка, систематизированы участники рыночных отношений, исследованы каналы сбыта сельскохозяйственной продукции на материалах Черкасской области.

На данном этапе для регионального рынка характерны:

- доминирование сбыта на теневом рынке (до 65 % по отдельным видам сельскохозяйственной продукции);
- дезорганизация натуральными выплатами в счет оплаты труда рабочих и арендной платы – пайщикам, которые по отдельным видам продукции составляют 15-22 %;

- практическое отсутствие возможности выхода товаропроизводителя с собственной продукцией на организованные рынки (биржи, аукционы и т. п.)

В связи с этим определена система мероприятий, направленных на формирование цивилизованных каналов продукции, доступных для товаропроизводителей и удобных для предпринимателей, ведущих свой бизнес прозрачно. Рекомендуются модель организации регионального мелкооптового рынка скота, которая учитывает нынешнее состояние этой отрасли и традиции населения, а также включает в себя ряд новаторских предложений, отвечающих требованиям организации современных инфраструктурных объектов. Обоснованные организационно-правовые формы таких рынков, критерии выбора места расположения, схемы обустройства территории, источники формирования материальной базы, механизмы привлечения покупателей и продавцов для участия в открытых торгах, формы и методы информационного обеспечения участников рынка, функции административных органов, санитарных, ветеринарных та других государственных служб по содействию организации торгов скотом на такого вида рынке. Диссертация также содержит подходы к формированию Черкасского центрального сельскохозяйственного рынка, предназначенного для реализации скоропортящейся продукции (плодов, овощей, свежего мяса, рыбы и др.)

Выделены стратегически важные для общества виды сельскохозяйственной продукции, подлежащие регулированию на первом этапе, когда кризис в экономике еще не преодолен. Для влияния на формирование предложения предлагается: применение товарных интервенций, которые осуществляются при дефиците на рынке продукции; стимулирование расширения, сокращения посевов или консервации посевных площадей отдельных культур; дотирование производства молока и мяса; применение жестких санкций к продукции, которая попала на рынок незаконным (контрабандным) путем, регулирование импорта. Для поддержки спроса на организованном рынке предлагается ввести такие инструменты, как стимулирование экспорта, финансовые интервенции для выкупа излишков на рынке, специальные программы продовольственного обеспечения малоимущих групп населения за счет бюджета.

В исследовании даны предложения о создании системы государственных и негосударственных органов управления организационными аспектами формирования сельскохозяйственных рынков на национальном и региональном уровнях. Разработана структура, функции, источники финансирования государственного Агентства по регулированию рынка. Обосновано необходимость законодательной легализации и государственной поддержки хозяйственных самоуправляемых бесприбыльных организаций, создаваемых сельскохозяйственными товаропроизводителями с целью совместных действий по продвижению продукции на рынки и объединений (ассоциаций) с функциями межотраслевого урегулирования деятельности участников маркетинговых каналов в пределах продуктовых подкомплексов.

Ключевые слова: стихийный рынок, организованный сельскохозяйственный рынок, спрос, предложение, конъюнктура рынка, регулирование рынка, агентство по

регулированию сельскохозяйственного рынка, профессиональные объединения, межпрофессиональные организации.

ANNOTATION

Dudin V.I. Principles of Forming Organized Agricultural Market of the Region. – Manuscript.

The thesis for a scientific degree of candidate of economic sciences by speciality 08.07.02 – economics of agriculture and Agro-Industrial Complex. – The Institute of Economy of National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev, 2003.

The dissertation deals with working and out and studying scientific-practical principles of forming organized agricultural market of the region with comprehensive coverage and generalization of world experience. Spontaneous sharing relations prove to be unviable; it is proved to be objectively expedient to use the mechanism of state regulation of agricultural markets, some practical and theoretical principles of direct impact on forming main ingredients of agricultural markets, which characterize the extent of its organization, were substantiated. Main principles of filling foodstuff markets along with some trends of the development of their various kinds were worked out.

Production and distribution channels of agricultural products were analyzed; participants of market relations of agricultural regional market of Cherkasy region were classified. The model and main principles of forming regional retailing markets of cattle and perishables were developed. The system of state and non-state bodies managing organizational aspects of forming agricultural markets at national and regional levels was suggested. Priority directions of governmental impact on the stabilization of the situation at the markets of agricultural products were identified. Functions, as well as the structure and the source of financial state Agency with the regulation of agricultural market were determined.

The necessity of legalization and state support of self-governing non-profit organizations that are creating by agricultural producers with the aim of making joint actions in promoting produce and the creation of associations with the functions of inter-branch correlation of market activities of the participants of marketing channels in the framework of foodstuff sub-complexes were grounded.

Key words: spontaneous market, organized agricultural market, demand, supply, market conditions, market regulation, agency of regulating agricultural market, professional associations, inter-profession associations.

Підписано до друку 24.07.2003

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.

Умов.-друк. арк. 1,0. Обл. вид. арк. 1,2. Тираж 130 прим.

Зам. № 508 Ціна договірна

Поліграфічна дільниця Інституту економіки НАН України
01011, Київ-11, вул. Панаса Мирного, 26